

# KÜLTÜRLER ARASILIK ÇERÇEVESİNDE YUNUS EMRE ŞİİRİNİN ÇEVİRİLERİNDE TASAVVUF TERMINOLOJİSİ

Rabia Aksoy Arıkan\*

## Giriş

Küreselleşmeyle birlikte en önemli şey kültür olmaktadır. Kültür genel olarak hep birleştirici yönü ile ele alınsa da kültürün ayırıcı olma özelliği de vardır. Çünkü kültür, genel olarak kendi içinde karşılıklarını da barındıran bir yapıya sahiptir. Kültür belirli bir toplumun karakterini meydana getiren fikirleri, bilgileri, bütün kültür alanlarını kapsayan ve onların tutum ve davranış türlerini içeren, insanın ne olduğunun cevabını bulduğu bir sistemdir. İnsanlar yaşarken bazı değer, inanç ve sosyal ilişkileri edinerek sosyal bir varlık hâline gelir. Psikanalistik yaklaşımın temsilcileri tarafından bireyin ve toplumun bilinç dışılığının kaynağı şeklinde tanımlanan ve kolektif bilincin somut göstergeler bütünü, iç içe geçmiş kümeleri olarak ayrıştırılamaz bir bütünlük sergileyen kültür unsurları her bireyde aynı şekilde karşılık bulamaz. Yani bir toplumun her bireyi aynı kültüre, aynı şekilde dâhil olamaz.

“Kültür” kavramı ile birlikte incelenmesi gereken en önemli kavramlardan birisi kültürler arası etkileşim kavramıdır. Değişme ve gelişme, birey ve toplum için olduğu kadar kültür için de gereklidir; toplumsal yapının işleyişine devamlılık ve dinamizm kazandırır. Hayat daima ileriye doğru aktığı için birey, toplum ya da kültürün değişmesi de kaçınılmazdır. Dolayısıyla önemli olan değişimin niteliği ve boyutlarıdır.

Tarih boyunca bütün kültürler birtakım alışveriş ve etkilenmelerle karma bir özellik kazanırlar; böylece her toplum genelde çok kültürlü bir yapıya sahip olmuştur. İnsanlar, ticaret, göç gibi nedenlerle süre-

\* Dr. Öğrt. Gör. Rabia Aksoy Arıkan, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, Çankırı-Türkiye, rarikan18@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9074-7428

li temas hâlinde olmuş, birbirlerini çeşitli yönlerden etkilemişlerdir. Kùltürler arası etkileşimin kökeninde göç olayı her zaman önemli bir rol oynamıştır. Göçler hem yeni bir kùltürü keşfetmeyi sağlamış hem de o kùltür içinde çatışma ve zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bir kùltür içinde yaşayan toplulukların kendi kùltürleri içinde farklı kùltürlerin inançlarından, âdetlerinden, hayat tarzlarından etkilenmemesi mümkün değildir. Her ne kadar bazı çatışmalar olsa da hiçbir kùltür, etkileşimden ve değişimden kendisini uzak tutamaz.

Kùltürler arası etkileşimin en önemli faktörlerinden birisi edebî eserlerdir. Edebî eserlerin çeviri aracılığıyla kùltürden kùltüre aktarılmasının uygarlıkların gelişmesine sağladığı katkılar aşikârdır. Türk kùltürünün dünyaya yayılmasında çevirisi yapılan eserler mevcuttur. Talât Sait Halman bu çalışmaların öncülüğünü yapmıştır.

Talât Sait Halman, Princeton ve New York Üniversitelerinde Türk Dili ve Edebiyatı profesörlüğü yapmış, Amerikan sanat ve edebiyat dergilerinde Türk şairleri üzerine tanıtım ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Türkiye'nin ilk kùltür bakanı olup özellikle yaptığı kùltür çevirileri ile tanınmış bir kùltür ve edebiyat bilimcidir. Yunus Emre, Mevlana, Kanuni Sultan Süleyman, Fazıl Hüs-nü Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Kemal Özer ve Sait Faik Abasıyanık'tan İngilizceye çevirdiği şiir ve hikâye kitapları ABD'de basılmış, Shakespeare, Faulkner, Langston Hugnes ve Wallace Stevens'tan da Türkçeye çeviriler yapmıştır. Uluslararası Şiir Komitesi ve Amerikan Şiir Akademisi üyesidir. Halman bu kimliğiyle kùltürel metinlerimizi Batı'ya; Batı'nın bilinen kùltürel metinlerini ise bize taşıyarak kùltürler arası iletişim ve etkileşime kùltürel metinleri araç kılarak önemli katkılar sağlamıştır.

Yapılan çalışmada *Yunus Emre Divanı*'ndan İngilizceye çevrilen bazı şiirler kùltürler arası kavramı etrafında değerlendirilecektir. Bu çalışmada tasavvufi kavram ve terimlerin hedef kùltüre aktarımındaki strateji ve sorunlar, arkaik diyalektlere ait bir yapının hedef dile çevrilmesinde dikkate alınan ölçütler, tasavvufi terimlerin anlatımında ortagrafi yönteminin incelenmesi gibi unsurlar ele alınmıştır. Bunların yanı sıra, günümüz dünyasında en çok ihtiyaç duyulan evrensel insani yaklaşımları yüzyıllar önce ifade eden Yunus'u, şiirleri ile tekrar ele almak, kùltürler arası etkileşim açısından İngilizce olarak tekrar yorumlamak esas alınmıştır. Ayrıca, evrensel değerleri yerel söyleyişle dile getiren Yunus Emre şiirlerinin dünya edebiyatında hak ettiği karşılığı bulabilmesi için hedef dilde de en azından kaynak dildeki kadar etkili olması için neler yapılmalıdır, hangi çeviri strateji ve normları kullanılmalıdır gibi sorulara cevap verebilmek amaçlanmıştır.

Yapılan inceleme, Yunus Emre şiirlerinin kùltürler arası çerçevesinde ele alınması, tasavvuf kùltür ve anlayışının yansıtılması ve terminolojinin dünya edebiyatında kullanılması ve yaygınlaştırılmasında öncelik teşkil etmesi açısından önemli bir girişimdir. Türk edebiyatında kullanılan söylenmesi ko-

lay görülen ama benzeri yapılmak istendiğinde güçlüğü ortaya çıkan sözlerin teknik ifadesi olan “sehli mümteni” nin öncü kullanıcısı olan Yunus Emre’nin sade ve derin anlamı olan şiirlerinin farklı bir dile çevrilmesi ve aynı duyguları o farklı dilde ifade edilmesi oldukça zordur. Ancak bu çalışmanın amaçlarından birisi de bu durumun mümkün olabildiğini göstermektir.

Bu incelemede de amaç çevirinin kültürel etkileşime yönelik yaklaşımını saptamak, kaynak metni oluşturan unsurların ve kaynak metnin hedef dilde nasıl aktarıldığının görülmesini sağlamaktır. Bu incelemenin odak noktası hedef dil veya çeviri dildir. Çeviri bu yönden kültürler arası etkileşimi sağlayan etkili seçimlerin yapılması gereken bir çalışmadır. Yunus Emre şiirlerinin karşılaştırmalı incelemesinin yapıldığı bu çalışmada çeviri kuramcısı Van den Broeck’in çeviri eleştirisine dair betimleyici yaklaşımı, çeviride eş değerlik stratejisi ve kültürel ödünçleme yöntemi model olarak alınmıştır. Ayrıca incelemede, Broeck yaklaşımını içeren dizgesel çözümleme yöntemi ve bu yöntemin kendi dilsel ve yazınsal uygulaması yapılmıştır. Ancak kaynak dildeki bir metin hangi çevirmen tarafından çevrilirse çevrilsin dillerdeki değişim ve gelişime paralel olarak hedef dilde ifadelerin algı ve yorumlanmalarında değişkenlik görülmesi son derece doğaldır. Bir dilin kültürel birikimlerini ve içeriklerini yansıtan bir eser, bu tür kültürel ifadeleri ve yaşayışları tanımayan diğer dil ve kültürün insanlarına aktarılırken her iki dilin de özgünlüğünü bozmadan titizlikle incelenmelidir. Bu durumun yöntemi ise çeviri eserin dilinin, okurun ana diliyle uyumlu ve anlaşılır olması yani “çeviride eş değerlik” sağlanmasıdır. Nitekim kaynak dilde farklı kültürlerde kullanılan kelimelerin hedef dilde karşılığı olmayabilir. Çeviride kayıplar yaşanmaması için kültürel çevirilerde yapılması gerektiği gibi bu kelimelerin karşılığı tam olarak bulunamadığında, bu kelimenin benzeri veya özgün hâli eserde kullanılmalıdır. Dolayısıyla bu eser incelemesinde çeviri stratejisi olarak “çeviride eş değerlik stratejisi” benimsenmiş, yöntem olarak yapılan şiir çevirilerinde “çeviride kültürel ödünçleme yöntemi” uygulanmıştır.

Çeviride kültürler arasılığı göstermek ve kelime düzeyinde eş değerlik stratejisini sağlama konusunda izlenecek yöntem, “Kültürel İkame Yoluyla Çeviri” olarak adlandırılan ve “yabancılaştırma”, “öykünme”, “kültürel ödünçleme”, “iletişimsel çeviri” ve “yerlileştirme” derecelerini içeren çeviri türlerinin orta noktası olarak kabul edilen “kültürel ödünçleme”dir. “Kültürel ödünçleme yoluyla çeviri” yönteminde hedef dilde yabancı olan kavram çeviride de hedef dile doğrudan dâhil edilmektedir. Bu çeviri incelemesinde yaygın olarak kullanılacak kültürel ödünçlemede, kaynak dilin özgün kavram veya ifadesi transliterasyon yoluyla italik harflerle veya doğrudan yazılmak suretiyle herhangi bir açıklama yapılmaksızın esere geçirilir. Yapılan çevirilerde kültürel etkileşimi vurgulamak adına, Yunus Emre şiirlerinde görülen tasavvufi terimler doğrudan hedef dile aktarılmış dipnotlar ve bölüm sonunda yapılan kavramsal açıklamalarla bir tasavvuf terminolojisi oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu yöntemin en etkili olduğu fikrini oluşturan neden, şiirlerde geçen kelimelerin

hedef dilde ifadesinin bulunmaması, tam anlamı yansıtamayacak olması, tasavvuf düşüncesi ve derin kültürünün hedef kültürde karşılığının bulunmamasıdır. Bu nedenle yapılan incelemede alandaki eksiklikler de gözetilerek kültürler arasılığın göstergesi olarak “çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturma” ya yönelik bir yaklaşım sergilenecektir.

Yapılan incelemede daha çok yaygın olarak bilinen ve hedef dile daha kolay çevrilebilecek, çeviride anlam kaybını en alt düzeye indirecek Yunus Emre şairleri tercih edilmiştir.

### **Kültür, Kültürler Arası Etkileşim ve Çeviri**

Raymond Williams'a göre kültür, İngiliz dilinin en karmaşık iki veya üç kelimesinden biridir. Çünkü özellikle günümüzde farklı entelektüel disiplinlerdeki ve düşünce sistemlerindeki önemli kavramlar için kullanılmaktadır. Kültür, önceleri İngiltere'de hayvanların ve ekinlerin yetiştirilmesi “cultivation” ve dinsel tapınma ile ilgili kavramlarda kullanılmaktaydı. XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar terim daha çok öğrenmeyle ya da insan ve medeniyetin geliştirilmesi uygulamalarında ifade edildi. Sonraları, kültürün “uygarlık” sözcüğünün eş anlamlısı olarak kullanılmasıyla birlikte, terim bir bütün olarak toplumun gelişmesi olarak da tanımlanmaya başladı. Örneğin, o dönemin tipik kullanımı olan “kültürlü” kavramı, Avrupa uluslarını Afrika “barbarlığı” ile karşılaştırılması olarak kullanıldı. Nitekim böyle bir ifade sosyal ve ahlaki yapıya dair farklılıkların yanı sıra teknolojik farklılıkları da içermekteydi. Bununla birlikte Sanayi Devrimi'nde romantizmin yükselişiyle birlikte kültür, sadece bireyin ruh dünyasındaki gelişimi adlandırmak ve bunu maddi ve altyapısal değişimlerle karşılaştırmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. XIX. yüzyılın sonlarında romantik milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla birlikte kültürün, günlük yaşamı ve geleneği ifade eden anlamları ortaya çıkmıştır. Bunlar bu dönemde ortaya çıkan “halk kültürü” ve “ulusal kültür” fikirlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Williams'a göre bu tür tarihsel kaymalar “kültür” teriminin bugünkü üç kullanımında da görülmektedir:

- Bir birey, grup ya da toplumun dilindeki kaymalar “kültür” teriminin yansıtılmasıdır.
- Bir dizi entelektüel ve sanatsal faaliyeti ve bunların ürünlerini (film, resim, tiyatro) saptamak için kullanılır. Bu kullanımında kültür, az çok “Güzel Sanatlar” ile eş anlamlıdır; bu nedenle, “Kültür Bakanlığında” söz edilebilir.
- Bir insanın, grubun veya toplumun yaşam biçimini, faaliyetlerini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini göstermek suretiyle kültürün yansıtılması söz konusudur (Smith, 2001: 13, 14).

Genel bir yaklaşımla bakıldığında “kültür” insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklikler demektir. Bu anlayışla “kültür” kavramıyla insan dünyasını taşıyan, insan olarak görülen her şey olarak anlaşılabilir. Kültür, doğanın insanlaştırılmış biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve ve-

rimdir. Kültür, insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. Bu algıya göre, böylesi bir dünyanın anlam varlığına ilişkin tüm düşünülebilirliklerini içerir: İnsan varoluşunun nasıl ve ne olduğudur. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği; insanın kendi kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, amaçlarını, isteklerini nasıl düzenlediği gibi durumlar kültürün öğeleridir. İnsanın ne tür bir yaşama biçimi ne tür bir var olma programı ne tür bir tavır sergilediği kültürdür. Teknik, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem insanın meydana getirdiği her şey kültüre girer. Örgütler, dernekler, vakıflar, kurumlar, okullar kendilerine ilişkin varlıklarla birlikte kültür olarak kabul edilirler. İnsanlar arasındaki her tür karşılıklı etkileşime, her türlü yapma üretme alışkanlıklarına, bütün “ma-nevi” ve “maddesel” yapıt ve ürünlere kültür denir.

Kısacası kültür, farklı tanımlamalar ve açıklamalarından yola çıkarak bir yaşam biçimi, ifade şekli, bireyin toplumsal ve sosyal hayata katkıları olarak nitelendirilebilir. Kültürle ilgili tanımlamaya yönelik yapılan araştırma ve çalışmaların sonucunda; kültürün ve sonucunda oluşan kültürel etkileşimin bireyden bağımsız olarak düşünülemeyeceği, toplumun her tabakasını ilgilendiren ve etkileyen bir süreç olduğu görülmektedir. Nitekim kültürel etkileşim bireyden ve toplumdan bağımsız olarak düşünülemeyecek kadar önem arz eden bir olgudur. Öncelikle bireylerin, sonrasında toplumların nesilden nesle aktarılan kültürel etkileşim ve katkıları insanlığın ve uygarlıkların gelişme sürecini destekleyecek oluşumlara yol açacaktır.

Edward Said'in *Oryantalizm* (Şarkiyatçılık) adlı eseri, kültüre ve kültürel etkileşime yeni bakışın gelişmesinde önemli bir rol oynar. Said'in oryantalizmi, sömürgeciliğin metin ve söylem üretimi alanında yüzyıllardır Doğu ve Batı üzerine sürdürülen zıtlıkları, metinlerin işlevleriyle ortaya çıkarır. Bu yaklaşım Batı'yı başkasının gözünden yapılanmaya doğru götüren bir bakış açısıdır. Yapılanma süreçleri çerçevesinde, kendisi ve yabancının iç içe geçmesi ve ayrışmasıyla tanımlanır ve sonuçları oldukça önemlidir. Çünkü gelenekler ve kültürler bir tür yapılar olarak sömürgeci kültür hareketinin bulunduğu yerlerde ve bu sömürgeci etkileşimin ekonomik ve politik bağlamında ele alınmaktadır. Böylece kültür kökeniyle ilgili iddianın varlığını sürdüremeyeceği açıktır. Kültür, jeopolitik ve etnik kodların sınırlarını aşarak gelişir. Bir toplumun üyeleri tarafından yaratılır ve zaman içerisinde coğrafi, etnik, dilsel, siyasal, dinsel, devlete ait, ulusal sınırları aşar. Her zaman jeopolitik ve ulusal sınırların ardında devamlı şekilde yeniden oluşturulan bir sistemde ve nesilden nesle devamlı bir aktarım ve etkileşim olayıdır (Said, 2010: Giriş).

Homi Bhabha'nın yaklaşımında ise kültür; göç aracılığıyla karşılaşma durağı olan, sürekli olarak uyumsuzluğun, kırılmaların ve farklılıkların ortaya çıktığı bir ana düşünce formudur. Bu düşünceler sonucunda, göç kültürleri için tanım olarak kullanılan “hibrit” (kültürlerin karışımı) özelliklerini ifade eder. Tüm kültürlerin esasında hibrit olduğunu şu açıklamasıyla dile getirir: “Eğer

kültürel çeviri eylemi orijinal kültürün esasını reddediyorsa, o zaman tüm kültürlerin formlarının hibritleşme sürecine girdiğini görebiliriz.” Bhabha, etnik ya da diğer pozisyonları saptamak yerine, kültürlerin kesişme noktasında bireysel farklılıkları oluşturan, farklı etnik, sınıf ve cinsiyete özgü kimliklerin ya da belirlenimlerin farklılığını ve sınırlarının aşılması düşüncesini açığa çıkarır. Kültür artık geleneklerin ve kimliklerin kendi devamına devam eden onu sağlayan bir etki değil, anlamlandırma süreçlerinin birlikte akışı aracılığıyla tanımlanan, daha çok sembollerin ve anlamların derinliği arasında bir etkidir. Metinlerle ilgili yüzeysel, genel bir yorum veya karşılaştırma yaparak onların kültürel özelliklerini, sembolik değerlerini anlamak oldukça zordur. Bir metnin derin ve anlamsal bir çözümlemesi için, metnin derinlerinde yatan kültürel semboller araştırılarak ortaya çıkarılması ve eleştirilmesi gerekmektedir (Bhabha, 2016: 298).

Bütün bu söylenenler ışığında yinelenen nokta, çevirinin kültür ve kültürel etkileşimden bağımsız olarak algılanamayacak durumda olduğudur. İçerisinde kültürü ve sonucunda oluşan etkileşimi barındırmayan bir çeviri eksik bir çeviridir. Çeviri yaşadığı kültürden bağımsız düşünülemez. Gerek Said'in gerekse Bhabha yaklaşımları çeviri sürecinin ortaya çıkışında kültürün ve kültürel etkileşimin yadsınamayacak varlığını destekler niteliktedir. Kültürel akışın yoğun bir şekilde yaşandığı günümüzde kültürel çakışmaların yaşanması kaçınılmazdır. Bireylerin, küreselleşme sürecinin doğal bir sonucu olan kültürel kimlik oluşumları ve engellenemeyen göç dalgaları sosyal ve toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Bu hareketliliğin sonucunda oluşan diller arası etkileşim ve çeviri sorunları, çeviri, kültür ve kültürel etkileşim ilişkisinin öneminin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla kültürel etkileşim toplumların her aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Nasıl ki geçmişte kadim kültürler, etkileşimler sonucu ortaya çıkmış, çeviri aracılığıyla ifade bulup günümüze uyarlandıysa şu anki kültürel oluşumlar da gelecekte yapılacak etkileşim ve çevirilerle hayat bulacaktır. Nitekim her şeyde olduğu gibi çeviri ve kültür, kültürler arası etkileşimin tamamlayıcısı ve devamı niteliğindedir.

### **Kültürel Çeviri**

Kültürel çeviri, bağlamından uzaklaştırma ve yeniden bağlamsallaştırma olarak da ele alınabilir. Öncelikle yabancı bir şeyi uyarlamak için iletişime geçmek, ardında yerleştirmektir. Diller arası çeviri yalnızca bu sürecin bir örneği olarak değil, aynı zamanda onu alışılmadık derecede duyulur kılan bir kopya olarak düşünülebilir. Bu sürece iki açıdan bakmaya çalışmak aydınlatıcı olacaktır. Alıcının bakış açısında bir kazanım biçimidir, nitekim ev sahibi kültürü ustalıkla bir uyarlama sonucu zenginleştirir. Diğer yandan, vericinin bakış açısından ise çeviri bir kayıp biçimidir, nitekim aslının yanlış anlaşılmasına ve zarar görmesine yol açar. Her kültür alışveriş tarihinde, diller arası çeviri son derece önemlidir. Dilsel çeviri ile kültürel çeviri arasındaki ilişki yakın dönemde özgürlük, bireycilik ve demokrasi gibi fikirlerin Batı'dan Çin'e, Japon-

ya'ya, Batı Afrika'ya ve diğer yerlere hareketine odaklanan bazı incelemelere konu olmuştur. Kıtalar arası çeviri üzerine bu incelemelerin odak noktası bir tesadüf değildir. Diller ve kültürler arasındaki mesafe ne kadar fazlaysa, çeviri sorunları o kadar açık bir şekilde ortaya çıkar. Aynı şekilde, bu yaklaşım Avrupa'nın kendi içindeki kültürel alışverişine de yansıtılabilir (Burke, Hsia, 2012: 6, 7).

Kültürel çeviri hareketliliği Avrupa dışında yaşayan seçkin zümrenin Batı Avrupa'ya yetişmeleri gerektiği düşüncesiyle başlar. Nitekim çeviri işi büyük bir ciddiyetle örgütlenir ve o dönem düşünülüğünde daha yüksek bir ayrıcalığa sahiptir. Dolayısıyla günümüzde de olduğu gibi çevirmenler çeviride tarafsız olmaya çalıştıklarında dahi kullanılan dilin tarafsız olması söz konusu değildir. Çevirmenler ister yerelleştirme ister yabancılaştırma stratejisini kullanırlar, başka bir dile aktardıkları metni ister doğru ister yanlış anlasınlar, çeviri faaliyeti zorunlu olarak hem bağlamdan koparma hem de yeniden bağlamsallaştırma gerektirir. Çeviride her zaman bir şeyler kaybolabilir. Ancak kaybolan şeyin yakından incelenmesi kültürler arasındaki farkları tespit etmenin en etkili yollarından biridir. Bu nedenle çeviri incelemesi, kültür tarihi uygulamalarının merkezi durumundadır (Smith, 2001: 39).

## Yöntem

Yapılan inceleme, kültürler arası ilişki çerçevesinde Yunus Emre şiirlerinin çevirilerinde Tasavvuf terminolojisini yansıtmaması ve çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisinin kullanılması ve yaygınlaştırılmasına yönelik bir öneridir. Türk edebiyatında kullanılan, söylenmesi kolay görülen ama benzeri yapılmak istendiğinde güçlüğü ortaya çıkan sözlerin teknik ifadesi olan "sehli-mümteni"nin öncü kullanıcısı olan Yunus Emre'nin sade ve derin anlamı olan şiirlerinin farklı bir dile çevrilmesi ve aynı duyguların o farklı dilde ifade edilmesi oldukça zordur. Dolayısıyla tüm çeviri kuramcılarının da hep ifade ettiği gibi çeviride eş değerliğin olamayacağı son derece açıktır. Ancak incelemenin genelinde eş değere en yakın çeviri sunmaya çalışılmıştır.

Çeviride kelime düzeyinde eş değerlik stratejisini sağlama konusunda izlenecek yöntem, "kültürel ikame yoluyla çeviri" olarak adlandırılan ve "yabancılaştırma", "öykünme", "kültürel ödünçleme", "iletişimsel çeviri" ve "yerleştirme" derecelerini içeren çeviri türlerinin orta noktası olarak kabul edilen "kültürel ödünçlemedir". "Kültürel ödünçleme yoluyla çeviri" yönteminde hedef dilde yabancı olan terim çeviride de hedef dile doğrudan dâhil edilmektedir. Bu çeviri incelemesinde yaygın olarak kullanılacak kültürel ödünçlemede, kaynak dile ait terimler transliterasyon yoluyla italik harflerle veya doğrudan yazılmak suretiyle herhangi bir açıklama yapılmaksızın esere geçirilir. Yapılan çevirilerde, Yunus Emre şiirlerinde görülen tasavvufi terimler doğrudan hedef dile aktarılmış dipnotlar ve bölüm sonunda yapılan terim olarak açıklamalarla kültürler arası ilişki çerçevesinde çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu yöntemin en etkili olduğu fikrini

oluşturan neden, şiirlerde geçen kelimelerin hedef dilde ifadesinin bulunmaması, tam anlamı yansıtamayacak olması, tasavvuf düşüncesi ve kültürünün hedef kültürde karşılığının bulunmamasıdır. Bu nedenle yapılan incelemede alandaki eksiklikler de gözetilerek “çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturma”ya yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir.

Çevirilerde kültürler arasılık açısından inceleme, Yunus Emre ve tasavvuf kültürünün yansıtılmasında etkili bir örnek olup çeviri amaçlı oluşturulan tasavvuf terminolojisinin dünya dillerinde yerini alması ve tasavvufi terimlerin farklı kültürlerde de eş değere en yakın şekilde ifade edilebilmesine yönelik olumlu bir girişim, alternatif bir çözüm önerisidir. Bu anlayışla Yunus’un kullandığı dille anlatmak istediklerini bu kadar basit ve yalın şekilde nasıl yansıtabildiği, tasavvuf anlayışından kaynaklanan gönül dilini kullanmakta başarısı ve şiirlerindeki yansımaları irdelenmiş, aynı duyguların hedef dilde yansıtılması çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturulması yoluyla verilmiştir.

Yunus’un farklı çevirmenler tarafından yapılan çevirileri kültürel etkileşim açısından sözcük düzeyinde incelendiğinde tasavvuf kültürünün kendine özgü bir dili olduğu, o dönem kullanılan ve halk dili olarak kabul edilen Eski Anadolu Türkçesindeki bazı kelimelerin ve tasavvufi terimlerin İngilizce karşılığının olmadığı açıkça görülmektedir. Yunus’un şiirlerinde kullandığı gönül dili ve o dönem kullanılan Oğuz Türkçesi de dikkate alındığında çeviri daha da zorlaşmaktadır.

Yunus’un şiirlerinde geçen tasavvufi terimlerden olan; “elif (aleph)”, “ahi (ahî)”, “aşk (ashk)”, “Chalab (Tanrı)”, “eren”, “derviş (dervish)”, “dost”, “gönül (gonul)”, “Hak (Haq)”, “hoca (hodja)”, “miskin”, “sultan”, “yâren” kelimelerinin İngilizce olarak ifade edilmeleri mümkün olmadığından bu kelimeler özgün kullanımlarıyla ele alınmıştır. Burada amaç sadece bu sözcükleri tam karşılığıyla ifade etmek değil bu kelimelerin özgün kullanımlarını farklı bir dile kazandırmaktır. Çünkü bu terimler, İngiliz kültüründe yaşanmadığından bu dilde de karşılığının olmaması son derece doğaldır. Örneğin “yoğurt” kelimesi ele alınırsa Batı dünyasına Doğu’dan kazandırıldığı için “yoghurt” olarak kullanılmaktadır. Ya da “ayran” kelimesi Türk kültürüne özgü bir içecektir ve Batı kültüründe bilinmemektedir. Bunun yanı sıra özellikle mutfak kültürüyle ilgili terminolojiler özgün anlamlarıyla kullanılmaktadır (Kebap, simit, baklava, ...).

Kültürler arasılık çerçevesinde, Batı kültüründe akrabalık anlamını ifade eden kelimelerin Türkçeye karşılaştırıldığında çok daha kısıtlı olması da yine bir farklılıktır. Örneğin “aunt” kelimesi sadece “hala”, “teyze” kelimelerini anlatmak için kullanılırken; yenge, elti, baldız gibi kelimelerin karşılığı yoktur. Ya da amca, dayı anlamına gelen “uncle” sözcüğü, bizdeki “enişte”, “bacanak”, “kayın” gibi kelimelerle karşılığını bulamamaktadır. Bu tür kültüre ait kelimeler hedef dilde karşılık bulamamaktadır. Dolayısıyla kültürler arası etkileşi-



min önemli bir yansıması olan tasavvuf kültüründe de durum farklı değildir. Yunus, Tanrı'yı; Hak, Çalab, Dost, Sevgili isimleriyle ifade etmektedir. Nitekim İngilizcede "Tanrı" kelimesine karşılık gelen "God" kelimesi, Yunus'un ilahi aşkını anlatmakta son derece yalın kalmaktadır. Yunus'un Tanrı'ya karşı hissettiği derin muhabbet ve aşk, O'nun taşıdığı yer olarak nitelediği "gönül" kelimesinin İngilizcedeki "heart" kelimesi ile ifadesi sıradan bir anlamı içerecektir. Veya şiirlerinde sıkça geçen "yâren" ifadesi "brother" kelimesi olarak çevrilmemelidir. İşte yapılan bu çalışmayla amaç kültürel etkileşimi etkili bir şekilde yansıtmak için bu terimlerin İngilizcede de özgün anlamlarıyla kullanımını sağlamak, kültürler arası etkileşim sonucu çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşumuna katkı sağlamaktır.

### **Çeviri Amaçlı Tasavvuf Terminolojisi Örnek Şiir İncelemesi**

*İşitin ey yârenler  
Kıymetli nesnedir aşk  
Değmelere bitinmez  
Hürmetli nesnedir aşk*

*Dağa düşer kül eyler  
Gönüllere yol eyler  
Sultanları kul eyler  
Hikmetli nesnedir aşk*

*Kime kim vurdu ok  
Gussa ile kaygu yok  
Feryad ile âhı çok  
Firkatli nesnedir aşk*

*Denizleri kaynatır  
Mevce gelir oynatır  
Kayaları söyletir  
Kuvvetli nesnedir aşk*

*Miskin Yunus n'eylesin  
Derdin kime söylesin  
Varsın dostu toylasın  
Lezzetli nesnedir aşk*

**Çeviri 1**

Ones you hear me;  
Love is a precious thing...  
It cannot deplete of touch;  
Love is an obeisant thing...

It drops to mountain, turns into  
ashes,  
It turns into gonuls to the path,  
It turns into sultans to the slave,  
Love is an erudite thing...

To whom the one arrowed;  
There is no pity with sorrow,  
There is more screech with woe,  
Love is an absenced thing...

It burns into the seas,  
It paddles with the waves,  
It makes the rocks say,  
Love is a powerful thing...

Miskin Yunus what to do;  
To whom get off his chest,  
Drop in and wind up to the Dost;  
Love is a spiritualised thing...

**Çeviri 2**

Hear me out my dear friends,  
Love is to be a precious matter.  
Being absolved from us,  
Love is a patriarchic matter.

Burning mountains to ashes,  
Tying the hearts and souls,  
Degrading the mighty ones to slaves,  
Love is an erudite matter.

Doesn't matter who harms the other,  
No place for grief and dolour,  
Too much wail and clamour,  
Love is a separation in fine.  
Making the sea boil,  
And the wave wiggles,  
Nay the cliffs babble,  
Love is vigorous matter.

What would poor Yunus do?  
Who shall he sing his heart out?  
He has fellows to host and feast,  
Love is a delightful matter.

**Çeviri 3**

Hear oh fellows,  
A precious thing is love.  
No eminent meets it,  
A respectable thing is love.

Makes mountain like ash,  
Makes paths in hearts,  
Makes sultans like serviles,  
An erudite thing is love.

Who shoot arrows to whom?  
No grief no qualm.  
All bawl all curse,  
A disruptive thing is love.

Boils the seas,  
Moves the waves.  
Gives the rocks voice,  
A strong thing is love.

What should poor Yunus do?  
Who should he say so?  
To give feast let him go,  
A delicious thing is love.

Görüldüğü üzere, şiirde geçen özgün sözler ve farklı çevirmenlerce yapılan çevirideki söylemlerin birbirinden çok farklı olmadıkları, çevirilerde tutarlılık olduğu görülmektedir. Yunus Emre şiirinde geçen kelimelerin İngilizce karşılıklarının genel anlamda birbirine yakın olduğu ancak Çeviri 2’de “gönül” kelimesinin Türkçe anlamında ve İngilizce harf karşılığıyla “gonul” olarak, “miskin” ve “dost” kelimesinin yine aynı şekilde özgün anlamlarında kullanıldıkları gözlenmiştir. Buradaki amaç kaynak kültürdeki geçen şiir yapısı ve tasavvufi anlayışı hedef kültüre tam olarak yansıtılabilmektir. Daha dikkatli bakıldığında çeviri ve ifadelerin her çevirmenin kendi bakış açısını gösterdiği gözlemlenmektedir.

Çeviri 1’de “yârenler” kelimesini “ones”, “nesne” kelimesini “thing”, “değme- lere bitinmez” ifadesini “deplete of touch”, “hürmetli” kelimesini “obeisant”, “gönül” kelimesini “gonul”, “sultan” kelimesini yine özgün olarak, “aşk” kelimesini “love” olarak, “gussa” kelimesini “pity”, “âh”ı “woe”, “hikmetli” “erudite”, “fırsatlı” “absenced”, “mevce” “wave”, “miskin” “miskin”, “dost” “dost”, “toylasın” “wind up” olarak kullanılmıştır. Türkçe kullanımın diğer çevirmenlere göre yaygın olarak kullanıldığı çeviri, kültürel etkileşimle tasavvuf kültürünü hedef metinde daha iyi yansıtılabilmek için özgün kullanımın tercih edildiği görülmektedir. Diğer kelimelerde İngilizce en yakın anlamların yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu ayrımı Çeviri 1’i diğer çevirilerden ayıran, kültürler arası ilişkisi en somut olarak gösteren noktadır. Çeviride “kültürel ödünçleme” yönteminden faydalanılarak hedef dile anlamı özgün hâliyle geçirmiş bu yolla kültürler arası ilişki çerçevesinde, çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturulmak istenmiştir. Ayrıca şiir, sayfa sonunda yer alan dipnotlarla da “açıklama yoluyla çeviri” stratejisinden faydalanılmış, kaynak şiirdeki anlatım ve Yunus Emre’nin anlayışı hedef şiire aynı şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Diğer çevirilerden farklı stratejiler ve kullanımların olması açısından bu çevirideki bütünsel eş değerlik ve kültürel etkileşimi yansıtması açısından dikkate değerdir. Dolayısıyla yapılan çeviri, anlam açısından da bakıldığında anlatılmak isteneni en yakın bir şekilde ifade eden ve eş değerliğe en yakın çeviridir.

## Sonuç

XXI. yüzyıl çevirmenleri “Neden Çeviriyorum?” sorusunun cevabını ararken, cevabı çeviri metninde bulmaya çalışmışlardır. Kaynak ve hedef kültürde kültürler arası ilişkisi ne ölçüde yansıtıldığını, kültürel etkileşimin ne kadar etkili olduğu ve kültürel metinlerin niçin çevrildiğini irdelemişlerdir. Bütün kuramcılarının ortak söylemi, bir dilin diğer bir dile motamot, aynı, tıpatıp bir çeviri benzerliğinin olamayacağı yönündedir. Çeviride özellikle kültürel çevirilerde eş değerlik olmayacağı konusunda hepsi ortak görüştedir. Nitekim kültürler arası ilişki çerçevesinde Yunus Emre şiirinin farklı çevirmenlerce yapılan çevirisinde ve çevirisi yapılan Yunus şiirlerinde inceleme sonucunda “çeviride eş değerlilik” olamayacağı somut olarak görülmüştür.

Bir şiirin kültürler arasılık çerçevesinde okuyucu veya dinleyici olarak değerlendirildiğinde kişilerde farklı bakış açıları oluşturması ve değişik duygular uyandırması son derece normaldir. Ancak ilgilenilen şiir tasavvufi ve yazarı da bir sufi ise anlatılanlara sıra dışı bir anlayıştan bakmak gerekmektedir. Özellikle bir de bu şiirlerin çevirisi yapılmış ve kaynak kültürün karşılığı olmayan hedef dilde aynı anlayış yansıtılmak istendiğinde incelemede üzerinde durulduğu gibi kültürel etkileşimi yansıtmak açısından durum daha çok önem arz etmektedir. Öncelikle kültürler arasılığı vurgulayabilmek için Yunus'u anlamak ve incelemek gerekmektedir. Anna Masala'nın da ifade ettiği gibi "Yunus'u anlamanın iki yolu vardır: İlim yolu ve gönül yolu." İlim yolunun ortaya çıkışı görünüşü ile ilgili bir öğrenme olanağı sunar; yazdıkları ise bize onun gönül yoluyla yaklaşmayı öğretebilecek eserlerdir. Bu yüzden onun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha belirtmek gerekir. Yunus Emre'nin şiirlerinde ve *Risaletü'n Nushiyye* adlı mesnevisinde ortaya koyduğu temel fikirler: İnsana dönmek, insanda, başka insanlarla, kâinatla ve Allah ile birleşen bir "iç-ben"i keşfetmek, ruhun yüceliğine ve ebediliğine yükselmek fikirleri Sokrat'tan Pascal ve Bergson'a, Heidegger, Kierkegaard, Jaspers, Freud ve Jung'a kadar ruhçu ve varoluşçu bütün Batılı filozof ve psikologların temel düşünceleridir. Bu bakımdan kültürel etkileşimin etkin bir örneği olan Yunus'u dikkatle okumak ve üzerinde düşünmek gerekmektedir. Böylece, onun modern felsefe ve psikolojinin fikirlerine yüzyıllarca önce ulaştığı görülecektir. "Her gün yeniden doğarız, bizden kim usanası" sözleri, hâlen niçin gündemde olduğunu, kültürler arası bir insan olduğunu açıklayan en somut ifadelerdir.

Yunus Emre'nin, dilinin yalınlığı dolayısıyla hemen anlaşılabilirliğini sanmak bir yanılgıdır. O bir şairdir ancak kendine özgü bir şiir dünyası ve anlayışı vardır. Bu inceleme, Yunus'un derin duygularını kültürlerle ulaştırmak ve tasavvufi anlayışı yansıtmaya yönelik etkin bir çabadır. Ayrıca kültürel etkileşimi yansıtan çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisinin dünya edebiyatında kullanılması ve yaygınlaştırılmasında öncelik teşkil etmesi açısından önemlidir. Türk edebiyatında kullanılan söylenmesi kolay görülen ama benzeri yapılmak istendiğinde güçlüğü ortaya çıkan sözlerin teknik ifadesi olan "sehli mümteni" nin öncü kullanıcısı olan Yunus Emre'nin sade ve derin anlamı olan şiirlerinin farklı bir dile çevrilmesi ve aynı duyguların o farklı dilde ifade edilmesi oldukça zordur ancak incelemenin sonucunda görüldüğü gibi imkânsız da değildir. Nitekim kültürler arasılık çerçevesinde yapılan çalışma ve detaylı incelemeler bu çabanın bir sonucu olarak dikkate değerdir ve her zaman daha iyi çalışmalara ihtiyaç duyulacak daha iyileri olacaktır.

Kültürler arasılık çerçevesinde yapılan inceleme sonucunda, Yunus'un birçok çeviri şiirinde ve genel anlamda şiir çevirilerinde görülen, hedef dilde tam karşılığını bulamayan kavramlardan kaynaklanan anlam kaybı incelelenen şiirlerde de bulunmaktadır. Örneğin, "gönül" ve "dost" kelimelerinin çevirisinde ortaya çıkan anlam karmaşası inceleme sonucunda en çok dikkati çeken detaylardan biridir. Ancak Yunus'taki gönül ifadesinin karşılığının ruh

anlamına gelen “soul” kelimesi olamayacağı, “dost” söyleminin de Yunus’un ifadesindeki “arkadaş” olamayacağı inceleme sonucunda anlaşılmıştır. Bu durumun nedeni yine yerleşik bir kültürel etkileşimi yansıtan çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisinin oluşturulamamış olmasıdır. Bu sorunu gidermeye yönelik olarak yapılan incelemede, Yunus’un şiirlerinde sürekli yinelenen “Dost, gönül, Hak” gibi kelimeler terminolojik olarak özgün hâllerleriyle ele alınmıştır. Bu çeviri incelemesinde yaygın olarak kullanılan kültürel ödünçleme yöntemiyle kaynak dile ait terimler, transliterasyon yoluyla italik harflerle ya da doğrudan yazılmak suretiyle herhangi bir açıklama yapılmaksızın esere geçirilmiştir. Kültürler arası etkileşimi göstermek adına yapılan çevirilerde, Yunus Emre şiirlerinde görülen tasavvufi terimler doğrudan hedef dile aktarılmış dipnotlar ve bölüm sonunda yapılan terim olarak açıklamalarla çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturma yoluna gidilmiş, Yunus Emre şiirlerindeki tasavvuf terminolojisinin çevirisine alternatif bir çeviri önerisi sunulmuştur. İnceleme sonucunda, bu tür çalışmalarda “kültürel ödünçleme” yöntemiyle çevirmenin en doğru yaklaşım olduğu görülmüştür. Dolayısıyla yapılan incelemede, Yunus şiirlerinde çeviride “kültürel ödünçleme” stratejisinden faydalanılmış, bu söylemlerin özgün hâli kullanılmış yine “açıklama yoluyla çeviri” yönteminden de istifade edilerek sayfanın sonunda dipnotlar ve incelemenin sonunda verilen notlarla çeviride bütünsel eş değerlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Kültürler arasılığın göstergesi olarak yapılan incelemede genel olarak diller arası çeviride, özeldense Türkçe-İngilizce çeviride sözcük ve ifade düzeyinde karşılaşılan sorunlar çerçevesi oluşturulmuş, Yunus Emre şiirlerini çevirme sürecinde izlenebilecek stratejiler değerlendirilmiştir. İncelemede kuram olarak Broeck’in “betimleyici yaklaşım kuramı”, “çeviride eş değerlik stratejisi” yukarıda da ifade edildiği gibi “kültürel ödünçleme ve açıklama yoluyla çeviri” yöntemlerinden faydalanılmıştır. İncelemenin sonucunda ortaya çıkan tespit ise Yunus Emre şiirleri çevirisinde bu çeviri yöntemlerinin en etkili olduğu yönündedir. Ancak bu yöntemle şiirlerde geçen hedef dilde ifadesi bulunmayan tasavvuf düşüncesi ve kültürünün hedef dilde karşılığının bulunması mümkündür. Bu nedenle alandaki eksiklikler de gözetilerek kültürel etkileşimi yansıtan “çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi oluşturma” ya yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir. Nitekim kaynak dil ve hedef dil arasındaki çeviri düzeylerinin sadece sözcük ve ifade ile sınırlı olmadığı inceleme sonunda açıkça görülmektedir. Dolayısıyla Yunus Emre şiirlerinin çevirisinde bütün yönlerin yansıtılabilmesi, kültürler arasılığın vurgulanması için şiirin tüm yönlerinin derinlemesi betimlenmesi, derleme temelli nicel ve nitel araştırmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Yunus Emre şiirlerinin İngilizce ve Türkçe dil bilgisi yapılarının karşıt çözümlenmeleriyle açıklanması, kültürler arası etkileşimin sonucu olarak tasavvufi terimlerin özgün olarak kullanımlarının oluşturulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu incelemede bu sorunu gidermek için Türkiye’de ilk olarak

Ergun Kocabıyık tarafından yazılan İngilizce-Türkçe/Türkçe-İngilizce olarak hazırlanan *Tasavvuf Sözlüğü*'nden faydalanılmıştır. Talât Sait Halman tarafından yazılan *Yunus Emre Selected Poems* ve *Yunus Emre ve His Mystical Poetry* eserleri, Kabir Helmski ve Refik Algan tarafından hazırlanan *Yunus Emre: The Drop That Became the Sea: Lyric*, Ersin Balcı tarafından çevrilen *Journey to the Beloved: Sufi Poems of Yunus Emre*, Eugene Roditi'nin kaleme aldığı *Yunus Emre: The Wandering Fool*, Demet Küçük'ün hazırladığı Havva Aslan'ın çevirdiği *The Selected Poems of the Divan of Yunus Emre*, Süha Faiz tarafından çevrilen *The City of The Heart: Yunus Emre's Verses of Wisdom and Love* gibi Yunus Emre şiirlerinin İngilizceye çevrildiği kitaplarda yapılan incelemelerde benzer kelime çevirilerinin ve çeviri yöntemlerinin uygulandığı gözlemlenmiştir. Gerek tasavvuf sözlüğünde gerekse farklı yazarlarca çevirileri yapılan Yunus Emre şiirlerinde geçen tasavvufi terimlerin birbirine paralel olduğu aynı çeviri yöntemlerinin uygulandığı tespit edilmiştir. Nitekim her geçen gün artan farkındalıkla yapılan çalışmalar artarak devam etmektedir.

Bu incelemede şiirdeki çevrilemezlik düşüncesinden hareketle kaynak ve hedef şiirler arasındaki kaçınılmaz dil farklılıkları, “bozulma”, “anlam yitimi”, “eksiklik”, “kayıp” gibi kavramlarla açıklamaya çalışılan çevirilerin esasında eş değere yakın bir şekilde yapılabileceğinin somut bir örneği sunulmuştur.

Kısacası tasavvuf bütün kültürel çeviri formlarında olduğu gibi kendine ait bir terminolojisi olan bir alandır. Böylesi derin ve köklü anlayışı hedef kültürdeki tek bir kelime ile ifade bulan dar ve kısıtlı sözcüklere sığdırmak yerine kültürel etkileşim sonucu gelişen dilin çeşitliliğinden faydalanmakta fayda vardır. Yunus şiirlerinde de görüldüğü gibi konu yüce Yaratıcı'yla ilgili anlatıları içeriyorsa kutsal kitap çevirilerinde yapıldığı gibi özgün anlamı en yakın şekilde vermek gerekmektedir. Bu yüzden bu çeviri incelemesinde tasavvufi terimlere özgün yapılarıyla yer verilmiş, dipnotlar ve ayrı olarak ele alınan açıklayıcı bölümle, kelimeler hedef dil ve kültürde en yakın karşılığı ile açıklanmaya çalışılmış, Yunus Emre şiirlerindeki tasavvuf terminolojisinin çevirisine alternatif bir çeviri önerisi sunulmuştur. Dolayısıyla bu inceleme, çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisinin oluşturulması ve tasavvuf kültürünü tam olarak yansıtabilmek ve yaygınlaştırabilmek adına önemli bir girişimdir.

Yunus Emre ve tasavvuf kültürünün kültürler arası çerçevesinde yansıtılmasında etkili bir örnek olan bu çalışmada, çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisinin dünya dillerinde yerini alması ve tasavvufi terimlerin hedef dilde farklı kültürlerde de çeviri aracılığıyla tam olarak ifade edilebilmesinin yolu açılmaya çalışılmıştır. Bu anlayışla Yunus Emre'nin şiirlerinde kullandığı dil ile anlatmak istediklerini bu kadar basit ve yalın şekilde nasıl yansıtabildiği, tasavvuf anlayışından kaynaklanan gönül dilini kullanmakta başarısı ve şiirlerindeki yansımaları irdelenmiş, aynı duyguların “kültürel ödünçleme” ve “açıklama yoluyla çeviri” stratejileri aracılığıyla kültürel etkileşimin bir sonu-

cu olarak hedef dilde yansıtılmasına çalışılmış, “çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi” oluşturulmasının yolu aralanmıştır.

Sonuç olarak, yapılan bu incelemenin sonucunda çeviride kültürler arasındaki etkili bir biçimde yansıtmak, Türk dili kimliği ve kültürünü korumak, Türkçenin ifade gücünü göstermek açısından “kültürel ödünçleme” çeviri stratejisinin yaygınlaştırılması gerektiği tespit edilmiştir. Bu konuya dikkat çekilmiş, alandaki yetersizlik ve eksiklik somut örneklerle gösterilmiş, bu hususun üzerinde daha fazla durulması ve yeni çalışmalara yapılması gerektiğine dair vurgu yapılmıştır. Nitekim kültürler arası etkileşimi gerçekleştirebilmek adına bu çalışma alana yöntem olarak da farklı bir bakış açısı getirerek katkı sağlamaktadır. Yunus Emre’nin gönül dilini farklı dillere de yansıtmak için bu yöntemin uygulanması gerektiği görülmüştür. Çalışmaların bununla sınırlı kalmaması, kültürel etkileşimin bir sonucu olarak tasavvufi terimlere ait “çeviri amaçlı bir tasavvuf terminolojisi” oluşturmak ve etkin kullanımlarla yaygınlaştırmak gerekliliği sonuçta ortaya çıkan tespitlerdendir. Bu farkındalıktan hareketle yapılan bu inceleme ve sonrasında yapılacak çalışmalar, hukuk dili, tıp dili ve teknik dili içeren bir İngilizce terminolojisi olduğu gibi kültürler arası etkili bir iletişim için “çeviri amaçlı bir tasavvuf dili ve terminoloji”sinin olması yolunda atılan adımdır ve hep daha iyileri yapılacaktır, hep daha iyileri yapılmalıdır.

### Notlar

Yunus Emre şiirlerinde yer alan bazı tasavvufi kavram ve terimler şunlardır:

**Aleph (Elif):** *Kur'an-ı Kerim*'in ilk harfi, sırrı çözülmemiş harflerden kabul edilmiştir. Bayan ismi olarak da kullanılır. “Düzgün, doğru olmak” anlamına gelmiştir.

**Ahi:** Kardeş, gönüldaş, aynı yola baş koyulan kişi olarak tanımlanan tasavvufi terimdir. İngilizcede tam bir karşılığı olmadığından bu şekilde kullanımı uygun görülmüştür.

**Ashk (Aşk):** Allah’a duyulan derin sevgi ve bağlılık anlamında kullanılan tasavvufi terimdir. İngilizcedeki “love” kelimesi bu anlamı tam olarak ifade etmediğinden kelime bu şekilde kullanılmıştır.

**Chalab (Çalab):** Eski Türkçede “Tanrı, Allah” anlamına gelmektedir. Farklı söylemler içerdiğinden bu şekilde kullanımı uygun görülmüştür.

**Dervish (Derviş):** Tasavvufta Allah yolunda giden, Allah’a âşık olan ve duyduğu derin sevgiyle tüm emirlere uymaya çalışan kişidir.

**Dost:** Tasavvufta dervişin yoğun muhabbet ve sevgi duyduğu “Allah”a karşılık gelmektedir. Allah isminin farklı söyleyişlerinden biridir.

**Eren:** Tasavvufta Allah yolunda giderken aldığı eğitim ve bilgi birikimiyle gelişen ve olunması gereken makamlardan birini ifade etmektedir. Ermiş, veli,

evliya anlamlarına gelmektedir. İngilizce karşılığı olmadığı için tasavvuf dilindeki özgün anlamı kullanılmıştır.

**Gonul (Gönül):** “Kalp”, “yürek”, “Allah’ın evi”, “müminin merkezi” olarak tanımlanabilir. İngilizcedeki “heart” kelimesi tam olarak bu anlamı vermediğinden kelimenin bu şekildeki kullanımı uygun görülmüştür.

**Haq (Hak):** Tasavvuf ve Yunus Emre dilinde “Allah” ismine karşılık gelmektedir. Farklı söylemleri içerdiğinden kelime bu şekilde kullanılmıştır.

**Hodja (Hoca):** Tasavvufta dinî bilgileri öğreten, öğretici ve öğretmen isimlerine karşılık gelmektedir. “Teacher” kelimesi anlamı tam olarak ifade etmediğinden özgün şekildeki kullanımı daha uygun görülmüştür.

**Kâfir:** Müslüman olmayan ya da Allah’a inanmayan kişi (Become non-Muslim.) Özgün anlamıyla daha iyi ifade edileceği düşünülmüştür.

**Koran:** *Kur’an-ı Kerim*.

**Miskin:** Allah’a duyduğu aşk ile bu dünya ile bağını koparmış, nereye gittiğini ve ne yaptığını bilemeyen kişi. İngilizcedeki “poor” kelimesinin bu anlamı tam ifade edemeyeceği düşünüldüğünden kelimenin özgün hâliyle kalmasının daha doğru olacağı kanaatine varılmıştır.

**Sultan:** “Ülkeyi yöneten ulu kişi” anlamında kullanılmaktadır. İngilizce karşılığı olmadığından bu şekilde kullanılmıştır.

**Sheikh (Şeyh):** Tasavvufta tarikat kurucusuna, tarikat büyüklerine veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimseye verilen addır. İngilizce karşılığı olmadığından özgün hâliyle kullanılmış, İngilizceye bu şekilde uyarlanmıştır.

**Yâren:** “Arkadaş, dost” anlamlarına gelmektedir. Ahilik kavramında da kullanılabilir. İngilizce olarak tam anlamı yansıtmayacağı düşüncesiyle özgün şekli kullanılmıştır.

### Kaynaklar

Aksan, Doğan, *Yunus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005.

Arı, Sevinç, *Çeviri ve Kültürel Semboller*, Değişim Yayınları, İstanbul 2016.

Balcı, Ersin, *Journey to The Beloved, Sufi Poems by Yunus Emre*, Kopernik Yayınevi, İstanbul 2018.

Bhabha, Homi, *Kültürel Konumlanış*, Çev.: Tahir Uluç, İnsan Yayınları, İstanbul 2016.

Burke, Peter&HSİA, R.Po-Chia, *Erken Modern Avrupa’da Kültürel Çeviri*, Çev.: Ferit Burak Aydar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Demirci, Mehmet, *Sorularla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Mihrabad Yayınları, İstanbul 2017.

Faiz, Suha, *The City of The Heart, Yunus Emre’s Verses of Wisdom and Love*, Element Inc., Great Britain 1992.



- 
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Yunus Emre: Divan ve Risaletü'n-Nushiyye*, Derin Yayınları, İstanbul 2010.
- Güzel, Abdurrahman, *Güldeste*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Halman, Talât Sait, *Yunus Emre and His Mystical Poets*, Tulip Tree Publications, Indiana 1981.
- Halman, Talât Sait, *Yunus Emre Selected Poems*, Ajans-Türk Publishing and Printing Co. Inc., Ankara 1993.
- Kara, Mustafa, *Tasavvuf Kültürü*, Anadolu Ay Yayınları, Ankara 2019.
- Kocabıyık, Ergun, *Tasavvuf Sözlüğü (İngilizce-Türkçe/Türkçe-İngilizce)*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007.
- Kur'an-Kerim Meali*, 11. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.
- Küçük, Demet, *The Selected Poems of the Divan of Yunus Emre*, Translated by: Havva Aslan, Profil Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Köprülü, Mehmet Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Roditi, Edouard, *Yunus Emre: The Wandering Fool*, Cadmus Editions, California 1987.
- Said, Edward, *Şarkiyatçılık*, Çev.: Berna Yıldırım, Metis Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Smith, Philip, *Kültürel Kuram*, Babil Yayınları, İstanbul 2001.
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre ile Aşk Yolculuğu, Hayatı ve Seçme Şiirleri*, H Yayınları, İstanbul 2015.
- Taydaş, Nihat, *Yunus Emre Geçmişin ve Geleceğin Şairi*, Alter Yayıncılık, Ankara 2017.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Yunus Emre Divanı*, Kapı Yayınları, İstanbul 2017.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2012.

**Ek:** Talât Sait Halman'ın eserinde yer alan Yunus Emre şiir çevirilerindeki tasavvuf terminolojisinin çevirisine alternatif bir çeviri önerisi:

*Bir nazarda kalmayalım  
Gel dosta girelim gönül  
Hasret ile ölmeyelim  
Gel dosta girelim gönül*

Let us not stick around anywhere  
Come set Dost's heart, gonul  
Let us no die with sighing  
Come set Dost's heart, gonul

*Terk edelim il ü şarı  
Dost için kılalım zârı  
Ele getirelim yârı  
Gel dosta gidelim gönül*

Let us pack one's bags  
Let us stich around for Dost  
Let us bring into yâr to others  
Come set Dost's heart, gonul

*Bu dünyaya kalmayalım  
Fânidir aldanmayalım  
Bir iken ayrılmayalım  
Gel dosta gidelim gönül*

Let us not stay to this world  
Let us not taken in by ephemeral world  
Let us not seperate while coalescing  
Come set Dost's heart, gonul

*Kılavuz olgıl sen bana  
Gönülelim dosttan yana  
Bakmayalım önden sona  
Gel dosta gidelim gönül*

Let us be a guide to me  
Let us put our with amicably  
Let us not peeping through fore to back  
Come set Dost's heart, gonul

*Ölüm haberi gelmeden  
Ecel yakamız almadan  
Azrâil hamle kılmadan  
Gel dosta gidelim gönül*

Not hearing the knell of death  
Not arriving at the end  
Not Azrail takes our lives  
Come set Dost's heart, gonul

*Gerçek erene varalım  
Hakk'ın haberin soralım  
Yunus Emre'yi alalım  
Gel dosta gidelim gönül*

Let us converge to real Eren  
Let us ask for the infirmity of Haqk  
Let us take Yunus Emre with us  
Come set Dost's heart, gonul...